
ВОЛКОВА Г.К.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, кафедра іноземних мов,
Запорізький державний
медичний університет,
м. Запоріжжя, Україна

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ АВТОНОМІЇ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті розглядаються питання розвитку навчальної автономії студентів, яка є важливою метою процесу навчання іноземним мовам і сприяє індивідуалізації навчання, виділяється провідна роль студента як активного суб'єкта освітнього процесу, підкреслюється важливість внутрішньої мотивації в умовах автономного навчання. Навчальна автономія - це здатність студента, що виступає в якості суб'єкта процесу навчання, самостійно ставити мету діяльності, планувати свої дії, вибирати способи навчальної діяльності та форми роботи, здійснюючи при цьому рефлексію, самоконтроль і самокорекцію, а також нести повну відповідальність за результати своєї навчальної діяльності і переносити їх в новий навчальний контекст. Основними напрямками, які сприяють формуванню та розвитку навчальної автономії є різні форми дистанційної роботи, ресурсні центри самостійної роботи, безперервне мовна освіта, робота з освітніми проектами, вчення з елементами дослідження, навчання в формі рішення проблем, складання мовного портфеля, мовний навчальний контроль. Навчальної автономії не можна навчити або навчитися, її можна поступово розвивати через свідоме ставлення до процесу навчання.

Ключові слова: іноземна мова, безперервна освіта, навчальні стратегії, навчальна автономія, автономна навчальна діяльність.

В статье рассматриваются вопросы развития учебной автономии студентов, которая является важной целью процесса обучения иностранным языкам и способствует индивидуализации обучения, выделяется ведущая роль обучающегося как активного субъекта образовательного процесса, подчеркивается важность внутренней мотивации в условиях автономного обучения. Учебная

автономия — это способность обучающегося, выступающего в качестве субъекта процесса учения, самостоятельно ставить цель деятельности, планировать свои действия, выбирать способы учебной деятельности и формы работы, осуществляя при этом рефлексию, самоконтроль и самокоррекцию, а также нести полную ответственность за результаты своей учебной деятельности и переносить их в новый учебный контекст. Основными направлениями, которые способствуют формированию и развитию учебной автономии являются различные формы дистанционной работы, ресурсные центры самостоятельной работы, непрерывное языковое образование, работа с образовательными проектами, учение с элементами исследования, обучение в форме решения проблем, составление языкового портфеля, языковой обучающий контроль. Учебной автономии нельзя научить или научиться, ее можно постепенно развивать через сознательное отношение к процессу обучения.

Ключевые слова: иностранный язык, непрерывное образование, учебные стратегии, учебная автономия, автономная учебная деятельность.

The article discusses the development of student autonomy, which is an important goal of the process of teaching foreign languages and contributes to the individualization of learning, emphasizes the leading role of the learner as an active subject of the educational process, emphasizes the importance of internal motivation in conditions of autonomous learning. Educational autonomy is the ability of the learner, acting as the subject of the learning process, to independently set the goal of activity, to plan his actions, to choose the methods of educational activity and forms of work, while carrying out reflection, self-control and self-correction, and also bear full responsibility for the results of his educational activity and transfer them to a new learning context. The main areas that contribute to the formation and development of educational autonomy are various forms of distance work, resource centers for independent work, continuous language education, work with educational projects, learning with elements of research, training in the form of solving problems, drawing up a language portfolio, language teaching control. Educational autonomy can not be taught or learned, it can be gradually developed through a conscious attitude to the learning process.

Key words: foreign language, continuous education, training strategies, educational autonomy, autonomous learning activity.

Постановка проблеми. Сучасні стандарти європейської освіти потребують високого рівня володіння комунікативною компетенцією з іноземної мови, найчастіше англійської, як мови спілкування в європейському просторі. Створення у державі системи безперервної мовної освіти, що забезпечує можливість вивчати іноземні мови, є однією із стратегій мовної освіти в Україні. Державна політика стосовно безперервної освіти проводиться з урахуванням світових тенденцій розвитку освіти протягом життя, соціально-економічних, технологічних та соціокультурних змін. Безперервність освіти реалізується шляхом багатьох принципів, одним із яких є впровадження автономного навчання.

Концепція автономного навчання розвивалася поступово протягом багатьох років і нарешті посіла почесне місце в мовній освіті. Різноманітні розробки як з сфери викладання мови так і з інших сфер внесли помітний вклад до цієї концепції. Автономне навчання є терміном, що використовується в багатьох значеннях. Частково він перетинається з терміном незалежне навчання та може мати наступну конотацію – здібність студента працювати незалежно та контролювати навчальний процес. Однак, автономне навчання може бути просто описом режиму навчання; навчання, що відбувається без викладача, але зовсім не

обов'язково не контролюється викладачем, як у випадку з комп'ютерним мовним навчанням, яке є високо керованим, і може витіснити традиційні форми контролю з боку викладача.

Метою статті є аналіз сучасних підходів до організації вивчення іноземної мови та визначення можливостей втілення ідей автономного вивчення іноземних мов для майбутніх спеціалістів в систему мовної освіти в Україні.

Методи дослідження. При написанні статті автором використовувалися теоретичні методи дослідження, а саме аналіз і синтез, класифікація і узагальнення, конкретизація і абстрагування.

Виклад основного матеріалу. Вимоги сучасної системи освіти обумовлюють необхідність підготовки учнів та студентів до навчання протягом усього життя. Велика роль у цьому належить самостійній роботі, яка покликана не тільки сприяти оволодінню іншомовною компетенцією, а й формуванню навчальної компетенції. Підвищення самостійності та ролі самостійної учбової діяльності при вивченні іноземних мов тісно пов'язано з концепцією автономії учнів та автономного навчання (*learner autonomy and autonomous/ self-directed learning*). Особистісна наполегливість є основою активного відношення до знань, систематичності і серйозності в навчанні, позитивних результатів та успішної

безперервної освіти.

Одна з найактуальніших проблем сучасної методики навчання іноземних мов – орієнтація всього навчального процесу на активну самостійну роботу учнів, створення умов для їхнього самовиразу та саморозвитку, забезпечення відповідного освітнього середовища для формування їх особистісної активності. Як відомо, особистісна активність у навчанні не належить до природжених якостей особистості. Вона формується в процесі пізнавальної діяльності й характеризується прагненням до пізнання, розумовою напругою й проявом морально-вольових якостей учнів.

В умовах стрімкого розвитку суспільства, науки і техніки, постійного оновлення інформації школа та університет не можуть надати учням абсолютно всі знання та вміння навички, які знадобляться кожному у майбутньому. Важливо розвивати в людині вміння мислити та навчатися, навчити бути готовим до нових умов швидко змінюваного світу. Старовинна китайська мудрість каже: «Дайте людині рибу, і вона буде ситою один день. Навчить її ловити рибу, і вона буде ситою все життя».

В сучасній мовній політиці, в тому числі в області іноземних мов, в останній час затвердився особистісно-орієнтований підхід до навчання. Одним з основних положень цього підходу є направленість на розвиток особистості учня як активного суб'єкта учбової діяльності та всебічна підготовка його до неперервного процесу самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення протягом життя.

Основною метою цього підходу полягає в тому, що досягнення автономії означає бажання та здібність учня брати на себе управління своєю учбовою діяльністю з оволодіння мови,

що вивчається: учень вирішує, що він бажає вивчати та як він бажає вивчати це, та бере на себе відповідальність за прийняття даних рішень, а також за їх здійснення.

Автономне навчання – це якісно новий вид освіти, специфіка якого визначається тим, що значна частина часу відводиться на самостійну роботу. Перед викладачем виникають завдання організації самостійної роботи учнів та створення нових способів та методів навчання, спрямованих не тільки на отримання конкретних знань, але й на вироблення певної стратегії поведінки під час самостійного опрацювання матеріалу. Автономія студента – це окреме проявлення незалежного процесу його самозавердження як особистості в контексті її соціалізації та індивідуалізації. Формування особистісної автономії в оволодіння іноземною мовою у різних учбових ситуаціях, в умовах варіативного учбового контексту дозволяє підтримувати та розвивати особливу систему безперервного та постійного саморозвитку, дозволяє самостійно підтримувати та вдосконалювати свій загальний рівень в руслі різноманітності освітніх систем та мінливих потреб у різних напрямках знань, у галузі іноземних мов в тому числі.

Теорія і практика автономного навчання пов'язані з реформаторською педагогікою, яка розвилась на початку 20 століття. Вона відстоювала ідею перетворення учня з пасивного об'єкта навчання, яким керує вчитель, в активного суб'єкта, який спроможний самостійно та відповідально керувати своєю власною навчальною діяльністю. На практиці у неможливому університеті ми бачимо, що формування креативних здібностей у студентів вищої школи на заняттях з іноземної мови часто ускладнюється негативним

досвідом вивчення цієї дисципліни, який був отриманий ними під час навчання в школі. З бесід з учнями стає зрозумілим, що цей досвід міг бути ситуативно обумовлений (невдалий підручник, неякісні уроки і т.д.), але він змусив молодих людей зробити помилкові висновки про відсутність у них здібностей до іноземних мов, що, в свою чергу, понизило мотивацію до вивчення даного предмета.

Саме автономне навчання сьогодні здатне зламати негативне відношення до вивчення мови. Автономне навчання розвивається з урахуванням сучасних інформаційних технологій, які привели до появи великої кількості таких методів, при яких відбувається взаємодія учня з освітніми ресурсами за умови мінімальної участі викладача та інших учнів.

Зараз наука методика все більше й більше акцентує увагу вчених, методистів-практиків та викладачів на необхідності пошуку раціональних навчальних стратегій навчання з метою підготовки ефективних учасників міжкультурної комунікації. Вони можуть бути спрямовані на забезпечення умов саморозвитку для кожного учня, який оволодіває іноземними мовами, задоволення можливості індивідуальної освітньо-професійної траєкторії, розвитку мобільності та самостійності (автономії) особистості студента, які є важливими для соціалізації майбутнього спеціаліста. Важливим гарантом успішності досягнення зазначених стратегічних орієнтирів є своєчасне формування в учнів механізму самонавчання та самовдосконалення в області іншомовної комунікативної концепції, який здібний функціонувати протягом усього життя. Така цільова установка максимально орієнтована на постійне мовленнєве вдосконалення та формування майстерності

майбутньої професійної діяльності. Важливим гарантом успішності досягнення зазначених стратегічних орієнтирів є своєчасне формування у студентів механізму самонавчання та самовдосконалення в області іншомовної комунікативної концепції, який здібний функціонувати протягом усього життя.

Глобальні зміни щодо доступності інформації (дешевші печатні матеріали, комп'ютерні бази даних, Інтернет) також дуже сильно вплинули на здатність сучасних людей обробляти великі обсяги нової інформації, пов'язувати її з іншою інформацією та інтерпретувати її. Люди потребують навичок, які дозволять швидко адаптуватися до ситуації, що змінюється, та розвивати нові навички, так як більш не існує незмінного знання, що має бути перенесене на студента. Вплив глобалізації таким чином означає, що все більше молодих людей можуть впоратися з наростаючим обсягом інформації. Молодь, щоб інтерпретувати або створити себе та світ навколо себе, як правило, створює гіпотези та формулює свої власні теорії щодо світу. В навчанні цей активний та суб'єктивний процес створення нових знань є центральним для розвитку особистості. Це тягне за собою зміну в навчальній діяльності, яка є більш значущою для учня та пов'язана його власним досвідом і потребами. Розуміння навчального процесу є передумовою для успішного навчання. Крім того, якщо навчальні матеріали та аудиторії ніяк не пов'язані з особистим досвідом студентів і не застосовуються безпосередньо для навчального процесу, вони не будуть мати впливу на загальне особистісне формування. Індивідуум має вміти будувати свій приватний навчальний простір відповідно до своїх потреб і заповнювати його

персонально значущим навчальним матеріалом.

Автономія пов'язана з дослідженнями індивідуальних особливостей щодо мовного навчання, таких як здібності, характер та стиль навчання, і багато в чому залежить саме від індивідуальних відмінностей. Автономія також впливає на мовне навчання; більша автономія може привести до більш високого рівня впевненості і більш позитивного самосприйняття, що знову-таки пов'язано з дослідженнями в області психології щодо підходів до навчання, таких як активний проти реактивного.

Інший напрям досліджень, який сильно вплинув на дану сферу, це дослідження мотивації, де автономія тісно пов'язана з мотивацією та, зокрема, з внутрішньою мотивацією. Молоді люди все більше вимагають доступу до освіти, бажаючи вивчати мови, бо потребують більшого доступу до освіти, часто за кордоном. Вони стали більш активно заявляти про свої потреби і все більше планують своє майбутнє, в тому числі свою освіту або вони вивчають мову з певною метою поповнення знань у власній фаховій галузі.

Більше молодих людей частіше потребують умов, відмінних від традиційної аудиторії. Тепер вони можуть навчатися вдома або на роботі, а також і в спеціалізованих навчальних центрах, або отримати інші форми підтримки, такі як експертна підтримка в Інтернеті або у мовного радника електронною поштою. Такі зміни призводять до більшої гнучкості для студента, більш широкого вибору і свободи щодо того, коли і де, і, часто, що вивчати. Ці зміни часто також вимагають від того, хто навчається, більш широких здібностей, щодо можливості зробити цей вибір, керувати своїм власним навчанням і підтримувати мотивацію.

Студенти постійно розширюють коло причин, з яких вони бажають вивчати мову. Зміни в потребах учнів призводять до необхідності в диверсифікованому навчальному забезпеченні. Це призвело до дослідження нових форм викладання та навчання, які вимагають більшої автономії від студентів.

Розробка нових технологій надає багато можливостей для нових педагогічних розробок, а також для інновацій та розширення. Крім того, в ринковому контексті необхідність пропонувати сучасне обладнання для навчання має першорядне значення для того, щоб привабити потенційних студентів. Навчання з використанням нових технологій часто означає автономне навчання, що, у свою чергу, призводить до необхідності розглядати педагогічні та методичні наслідки таких форм навчання.

Зосередження на навчальних стратегіях, як засобі зробити навчання більш ефективним і приємним у даний час є звичайним явищем по всьому світу. Є різні типи стратегій, деякі з яких явно більш пов'язані з підвищенням обізнаності студентів, ніж інші. Когнітивні стратегії (такі як способи поліпшення утримання словникового запасу) є корисними, але без уваги щодо метакогнітивних стратегій (наприклад, виявлення мовних потреб), не ведуть до автономії – учні можуть чудово впоратись із вивченням словникового запасу, але не в змозі самостійно вирішити, коли та які слова вчити в першу чергу.

Інша загальна реакція від освітян полягає в пошуку альтернативних засобів підтримки вивчення мови. Створення спеціалізованих центрів підготовки є популярним варіантом. Інші нещодавні доповнення до арсеналу освітніх положень включають в себе

(комп'ютерне) дистанційне навчання та електронне навчання. Це є відповіддю на потребу в більшій гнучкості та спрощенні доступу до освіти. Обидва доповнення вимагають набору навичок як з боку того, кого навчають, так і з боку того, хто навчає, а також переоцінки ролі викладача (або посередника чи консультанта). Деякі автори вказують на необхідність підготовки кадрів і постійну підтримку для того, щоб ці типи навчання були успішними, і особливо вказують на необхідність розвитку навичок самостійної роботи. На жаль дуже часто ці навички сприймаються як щось само собою зрозуміле.

Висновки. Вище надано всього лише кілька прикладів, де стикаються супутні обставини. З одного боку, спостерігається збільшення числа людей, що вивчають мови. Крім того, ми бачимо, що зміни – як всередині, так і за межами освітніх закладів – вимагають певного ступеня незалежності в навчанні. Різні реакції на ці проблеми з боку освітніх установ, як правило, включають підвищену підтримку мов-

ного навчання, представленого в різних формах.

Таким чином, вивчення вітчизняних і зарубіжних джерел, а також досвід практичної діяльності дають змогу дійти висновку про те, що на сучасному етапі йде активний пошук шляхів вдосконалення організації роботи студентів з метою модернізації процесу викладання іноземних мов у вищій школі. Ускладнення вимог до випускників вищих навчальних закладів і реальії життя ставлять перед викладачами завдання вивчати і впроваджувати в навчальну практику найбільш ефективні методики і технології, поєднувати традиційні й інноваційні методи у навчанні та організації роботи тих, хто навчається, творчо розвивати набутий практичний і теоретичний досвід викладання іноземних мов.

Перспективи подальших наукових розробок у межах порушеної проблеми будуть проводитись з метою дослідження процесу формування професійної автономії випускника університету в підготовці до міжнародного екзамену з англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аникина Ж.С. Учебная автономия как неотъемлемый компонент процесса обучения иностранному языку в XXI // Вестник Томского государственного университета. – 2011. – №344. – С. 149–152.
2. Бердичевский А.Л. Языковая политика и методика преподавания иностранных языков в странах Европы / А.Л. Бердичевский // Иностранные языки в школе, 2002. – №5. – С.17–21.
3. Буряк В.К. Умови та засоби самоосвіти студентів / В.К. Буряк // Вища школа, 2002. – №6. – С.18–29.
4. Григорьева Е.Я., Малеева Е.А. Автономия учащихся как принцип организации обучения иностранным языкам // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 2. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=12621>
5. Корозникова А. А. Сущность понятия «учебная автономия» и обучение стратегиям автономной учебной деятельности в образовательном процессе по иностранному языку // Научно-методический электронный журнал

- «Концепт». – 2016. – Т. 11. – С. 761–765. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://e-koncept.ru/2016/86164.htm>.
6. Мартинюк А.П. Формування навичок самостійного навчання / А.П. Мартинюк // Матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-методичної конференції - Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2009. - 164 с.
 7. Невфёдов О.В. Формирование автономии студента в процессе обучения английскому языку в неязыковом вузе // Приволжский научный вестник. 2014. № 3-1 (31). С. 101-104.
 8. Benson Ph. *Teaching and Researching Autonomy in Language Learning*. – Harlow: Longman/Pearson Education, 2007 – 238 p.
 9. Little D. *Autonomy in language learning: some theoretical and practical considerations* / D. Little, 1990. - p. 7-15.
 10. White, C. *Language Learning Strategies in Independent Language Learning: An Overview*. In T. W. Lewis & M. S. Hurd (Eds.), *Language Learning Strategies in Independent Settings*. Clevedon, England: Multilingual Matters. 2008.- Pp.3-24.

TRANSLITERATION OF REFERENCES:

1. Anykyna Zh.S. *Uchebnaya avtonomya kak неотъемлемый компонент protsessа obucheniya ynostrannomu yazyku v XXI* // *Vestnyk Tomskoho gosudarstvennogo unyversyteta*. – 2011. – #344. – S. 149-152.
2. Berdychevskyy A.L. *Yazykovaya polytyka y metodyka prepodavaniya ynostrannykh yazykov v stranakh Evropy* / A.L. Berdychevskyy // *Ynostrannyye yazyky v shkole*, 2002. - #5. - S.17-21.
3. Buryak V.K. *Umovy ta zasoby samoosvity studentiv* / V.K. Buryak // *Vyshcha shkola*, 2002. - #6. - S.18-29.
4. Hryhor'eva E.Ya., Maleeva E.A. *Avtonomya uchashchyhsya kak pryntsyp orhanyzatsiy obucheniya ynostrannym yazykam* // *Sovremennyye problemy nauky y obrazovaniya*. – 2014. – # 2. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=12621>
5. Koroznykova A. A. *Sushchnost' ponyatiya «uchebnaya avtonomya» y obucheniye stratehiyam avtonomnoy uchebnoy deyatel'nosti v obrazovatel'nom protsesse po ynostrannomu yazyku* // *Nauchno-metodycheskiy elektronnyy zhurnal «Kontsept»*. – 2016. – Т. 11. – С. 761–765. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://e-koncept.ru/2016/86164.htm>.
6. Martynyuk A.P. *Formuvannya navychok samostiynoho navchannya* / A.P. Martynyuk // *Materialy YY Vseukrayins'koyi naukovy-metodychnoyi konferentsiyi* - Kharkiv: KhNU imeni V.N.Karazina, 2009. - 164 s.
7. Nefedov O.V. *Formirovaniye avtonomyy studenta v protsesse obucheniya anghlyyskomu yazyku v neyazykovom vuze* // *Pryvolzhskiy nauchnyy vestnyk*. 2014. # 3-1 (31). S. 101-104.
8. Benson Ph. *Teaching and Researching Autonomy in Language Learning*. – Harlow: Longman/Pearson Education, 2007 – 238 p.
9. Little D. *Autonomy in language learning: some theoretical and practical considerations* / D. Little, 1990. - p. 7-15.
10. White, C. *Language Learning Strategies in Independent Language Learning: An Overview*. In T. W. Lewis & M. S. Hurd (Eds.), *Language Learning Strategies in Independent Settings*. Clevedon, England: Multilingual Matters. 2008.- Pp.3-24.

Volkova G.K.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Foreign Languages, Zaporizhzhya State Medical University, Zaporizhzhya city, Ukraine

E-mail: volkovagk@i.ua

STRATEGY OF DEVELOPMENT OF AUTONOMY IN TEACHING OF FOREIGN LANGUAGE IN HIGHER SCHOOL